



Sygn. akt II CSKP 937/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa Z. spółki akcyjnej w W., R.
spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W., E. spółki akcyjnej w W.
przeciwko Skarbowi Państwa - Generalnemu Dyrektorowi Dróg Krajowych
i Autostrad w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 31 stycznia 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej Z. spółki akcyjnej w W. i E. spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 17 czerwca 2020 r., sygn. akt I ACa 1532/19,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Z. S.A. w W. (działająca wcześniej pod firma: Z. S.A. w W.), R. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W. i E. S.A. w W. wniosły powództwo przeciwko Skarbowi Państwa – Generalnemu Dyrektorowi Dróg Krajowych i Autostrad w W. o zapłatę kwoty 331 547,76 zł tytułem wynagrodzenia za usługę polegającą na objazdach dróg przy użyciu odpowiednio oznakowanego i wyposażonego samochodu dostawczego, należnego za okres dziewięciu miesięcy obowiązywania umowy.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z 27 września 2019 r. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 8 maja 2014 r. powodowe spółki zawarły umowę powołującą konsorcjum, którego liderem została spółka Z.. Pozwany w wyniku rozstrzygnięcia przetargu nieograniczonego zawarł w dniu 1 września 2014 r. (jako zamawiający) z powodowymi spółkami, wspólnie ubiegającymi się o udzielenie zamówienia, (jako wykonawcami) umowę GDDKiA O/WR [...], której przedmiotem było bieżące utrzymanie dróg krajowych administrowanych przez GDDKiA Oddział w W. Rejon w L. w latach 2014-2017 w zakresie zadania nr 4 – prace utrzymaniowe, obejmujące - według poz. 108 oferty lidera konsorcjum - objazdy dróg przy użyciu oznakowanego samochodu dostawczego wraz przyczepką i szczegółowo opisanym wyposażeniem, za wynagrodzeniem ryczałtowym uwzględniającym średnią ilość kilometrów w miesiącu – 5960, ilość miesięcy – 36, cenę jednostkową – 29 950,11 zł. Szczegółowy zakres zamówienia został określony w umowie, opisie przedmiotu zamówienia (OPZ), Ogólnych Specyfikacjach Technicznych (OST), Szczegółowych Specyfikacjach Technicznych (SST) oraz ofercie wykonawcy. Uzgodniono, że realizacja umowy w zakresie bieżącego utrzymania dróg – z wyjątkiem prac rozliczanych ryczałtowo – miała odbywać się na podstawie pisemnych wezwań (zleceń), zaś w zakresie prac rozliczanych ryczałtowo - na podstawie harmonogramu przedstawionego przez wykonawcę, uwzględniającego wymagania wskazane w OPZ, OST i SST, zatwierdzonego przez zamawiającego. Wartość prac objętych umową określono – zgodnie z ofertą wykonawcy – łącznie na kwotę 7 989 160,69 zł; ich zakres miały wyznaczać środki przyznane zamawiającemu z budżetu. Ustalono, że wykonawcy nie będą przysługiwały

roszczenia z tytułu niewykorzystania limitu finansowego na poszczególne lata. Strony ustaliły również, że zamawiający miał prawo polecać dokonywanie takich zmian ilości prac, jakie będą niezbędne dla wykonania przedmiotu umowy a wykonawca miał obowiązek zmniejszyć lub zwiększyć ilość prac w zakresie asortymentu określonego w kosztorysie ofertowym, pominąć jakieś prace, zmienić kolejność ich wykonania (§ 6 ust. 1 umowy). Umowa miała obowiązywać do 31 sierpnia 2017 r., nie dłużej niż do dnia podpisania kolejnej umowy z nowym wykonawcą wyłonionym po przeprowadzeniu procedury przetargowej.

W dniu 5 września 2014 r. lider konsorcjum oraz spółka E., realizujący opisany wyżej kontrakt w połowie każdy z nich (po 50 %), zawarli z J. M. prowadzącym działalność gospodarczą pod nazwą B. w Z. umowę podwykonawczą, na podstawie której przejął on od wykonawców prace objęte zadaniem nr 4, na warunkach zbieżnych z określonymi w kontrakcie. Zamawiający został zawiadomiony o zawarciu umowy podwykonawczej.

Od 1 stycznia 2016 r. do 30 czerwca 2016 r. i od 1 września do 30 listopada 2016 r. podwykonawca – zgodnie z zaleceniem zamawiającego, przekazany przez lidera konsorcjum - nie świadczył usług patrolowych i nie otrzymał za ten czas wynagrodzenia; wykonywał w tym okresie jedynie patrole interwencyjne polegające m.in. na usuwaniu skutków wypadków oraz martwej zwierzyny. W tym czasie przejazdy patrolowe – co najmniej raz na dobę - wykonywali pracownicy pozwanego przy użyciu samochodów służbowych; w dni wolne od pracy zajmowała się tym firma zewnętrzna. Pismem z 29 listopada 2017 r. lider konsorcjum wezwał pozwanego do zapłaty kwoty 331 547,76 zł dochodzonej pozwem z odsetkami ustawowymi za opóźnienie.

Oceniając powództwo na gruncie tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd Okręgowy uznał je za bezzasadne. Wskazał, że polecenia zmian ilości prac, jakie miały być wykonane przez powodów, znajdowały oparcie w treści § 6 ust. 1 umowy; umożliwiała ona redukcję usługi objazdu dróg przy użyciu odpowiednio wyposażonych pojazdów, a nie tylko prac remontowych lub porządkowych; zmniejszenie zakresu usług mogło nastąpić niezależnie od przyczyn uzasadniających ich pominięcie. Wynagrodzenie ryczałtowe przewidziane

w kosztorysie ofertowym odnosiło się do każdego kolejnego miesiąca obowiązywania umowy, w którym usługa patrolowania została wykonana, a nie – jak twierdziła strona powodowa – do wszystkich miesięcy w czasie obowiązywania umowy. Wstrzymanie usług patrolowych na okres dziewięciu miesięcy (od stycznia 2016 r. do końca czerwca 2016 r. oraz od września 2016 r. do końca listopada 2016 r.) nie mogło być zatem poczytywane za nienależyte wykonanie umowy i musiało skutkować oddaleniem żądania zapłaty wynagrodzenia za ten okres.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem zaskarżonym skarga kasacyjną oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach procesu za instancje odwoławczą, aprobuując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę tego orzeczenia oraz ich ocenę prawną.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), powodowe spółki Z. i E. zaskarżyły wyrok Sądu Apelacyjnego w zakresie oddalającym ich żądania. Zarzuciły, błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 353¹ k.c. w związku z art. 632 § 1 k.c., art. 639 k.c. i art. 144 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych oraz błędną wykładnię art. 65 § 1 i 2 k.c. W konkluzji wniosły o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy zmieniającego wyrok Sądu pierwszej instancji przez uwzględnienie ich żądań.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany, zastąpiony przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadniczy spór między stronami ogniskował się wokół kwestii, czy zawarta przez nie w dniu 1 września 2014 r. umowa nr [...] przewidywała możliwość dokonywania przez pozwanego (zamawiającego) w sposób nieograniczony zmian ilości usług patrolowych, ujętych w kosztorysie ofertowym robót - sporządzonym przez wykonawców - pod pozycją 108. Sąd Apelacyjny na tak postawione pytanie udzielił odpowiedzi twierdzącej, uznając, że wskazuje na to z wykładnia postanowień § 6 ust.1 i 3 umowy, uwzględniającej dyrektywy wynikające z art. 65 § 1 i 2 k.c. Podniesionym w skardze zarzutom zmierzającym do podważenia powyższej oceny nie można odmówić słuszności.

Dokonując wykładni oświadczeń woli kreujących umowny stosunek prawny należy uwzględniać w pierwszym rzędzie zgodny zamiar stron i cel umowy, a nie kierować się jej dosłownym brzmieniem (art. 65 § 2 k.c.). Zawarta przez strony umowa miała na celu zapewnienie bieżącego utrzymania dróg administrowanych przez pozwaną, co wiązało się z koniecznością dokonywania ich systematycznego patrolowania w okresie obowiązywania umowy. Na takim założeniu została oparta oferta powodów. Wskazano w niej, że wynagrodzenie ryczałtowe za usługę objazdu dróg zostało skalkulowane przy założeniu, że będzie ona wykonywana przez okres 36 miesięcy i wiązała się z koniecznością przejechania średnio 5960 km w miesiącu, przy czym cena jednostkowa za tę usługę została określona na kwotę 29 950,11 zł. Sąd Apelacyjny przyjął, że zgodnym zamiarem stron było przyznanie pozwanemu uprawnienia do ograniczenia czasu wykonywania usługi objazdu dróg - w trzyletnim okresie obowiązywania umowy - w sposób niczym nie skrępowany, za czym przemawiać miała treść § 6 ust. 1 i 3 umowy oraz sposób określenia wynagrodzenia ryczałtowego (w wymiarze miesięcznym, a nie za cały okres obowiązywania umowy). Konstatacja ta nie uwzględnia jednak – co trafnie zarzucili skarżący – wskazanych przez nich w ofercie przesłanek, na podstawie których zostało określone wynagrodzenie ryczałtowe za wyspecyfikowaną usługę objazdową. Powodowie – jak już wspomniano - skalkulowali to wynagrodzenie mając na uwadze potrzebę permanentnego patrolowania dróg w trzyletnim okresie obowiązywania umowy. Założenie to było w pełni usprawiedliwione, gdyż zabezpieczenie właściwego utrzymania stanu dróg wymagało ich ciągłego monitorowania. Potwierdza to fakt wykonywania usługi objazdowej przez pracowników pozwanego po tym, gdy wstrzymał on jej wykonywanie przez powodów.

W umowie nie zamieszczono postanowień przewidujących wprost wynagrodzenia za gotowość do świadczenia usługi patrolowej. Nie ulega jednak wątpliwości, że należyte wykonanie tej usługi wymagało utrzymania w stanie ciągłej gotowości odpowiednio wyposażonych pojazdów oraz wykwalifikowanego personelu do ich obsługi, co z kolei wiązało się z określonymi wydatkami, rzutującymi na wysokość należnego powodom wynagrodzenia; rozmiar tych

wydatków pozostawał w ścisłym związku z okresem utrzymywania stanu gotowości. Przyjęta przez Sąd Apelacyjny wykładnia umowy abstrahuje od tej oczywistej zależności. Jej zaaprobowanie nakazywałoby uznać, że przyjęta w umowie stawka wynagrodzenia ryczałtowego była niezależna od czasu świadczenia objętej nią usługi (byłaby taka sama np. w przypadku redukcji usługi do jednego miesiąca). Co istotniejsze jednak, według stanowiska Sądu Apelacyjnego, umowa zawarta przez strony określała jedynie górną granicę zobowiązania pozwanego bez wskazania minimalnej jego zakresu. Nasuwa się w związku z tym pytanie, czy takie ukształtowanie umowy nie wykracza poza zakres swobody umów.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości dopuszczalność kontroli umów zawartych w wyniku przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w kontekście ich zgodności zasadą swobody umów, wyrażoną w art. 353¹ k.c. (zob. wyroki: z 8 grudnia 2006 r., V CSK 339/06 i z 23 marca 2019 r. V CSK 449/16 – nie publ.). Zwraca się przy tym uwagę, że – w świetle przywołanej zasady – nie można *a limine* wyłączyć możliwości zastrzeżenia w takiej umowie uprawnienia zamawiającego do kształtowania, w drodze jednostronnego oświadczenia woli, długości okresu świadczenia usług. Zważywszy jednak na to, że zastrzeżenie takie kreuje istotną nierówność pozycji stron, musiałoby ono zostać przez nie wyraźnie i jednoznacznie zaakceptowane, szczególnie w sytuacji, w której miałoby wpływać na wysokość wynagrodzenia drugiej strony. W razie zaś wątpliwości na tle interpretacji stosownych postanowień umowy należy dokonać ich wykładni *contra* temu podmiotowi, który miałby mieć zastrzeżone tego rodzaju uprawnienie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 15 marca 2019 r., V CSK 428/18, nie publ.). W konkretnym stanie faktycznym wątpliwości takie wystąpiły w odniesieniu do zakresu uprawnienia pozwanego przewidzianego w § 6 ust. 1 umowy.

Sąd Apelacyjny, dokonując wykładni umowy stanowiącej podstawę żądań powodów, nie przeprowadził analizy uwzględniającej wskazane wyżej okoliczności, co nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.c. orzekł, jak w sentencji.

